

ШЫН

1969 ч.
МАЙ
23
ПЯТНИЦА
№ 118 (7964).

Өртөө 2 көп.

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

Н. В. Подгорный—МАР-да

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Май 21-де МАРП ТК-нын Уластуң Улут хураалынын Президиуму болгаш МАР-нын Министрлер Чөвүлели ССРЗ-нин Дээди Совединин Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорныйга алдар бол-дурга дүштөк шайлаганын тургускан. МАРП ТК-нын Бирги секретары, МАР-нын Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал биле

Н. В. Подгорныйн чуугаалар со-луккан. УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Н. В. Подгорный Улан-Батор-дун ээс комбинаттарыга хо-раан. Хоорайын ээс комби-наттарга берган кудумчула-рынга чүс-чүс кижилер Н. В. Подгорныйга болгаш ону үдөп чоруур кижилерге чыгып бол-гаш түрктүн ханымдан байкыр чедирип турган. Комбинатты көргөн үеши-

де Н. В. Подгорный дөхтер удуртукчулар болгаш анык-чылар-биле чуугаалашкан. Комбинатты чорачынын түнелинде комбинаттың ди-ректору Ж. Бамбадорж най-раалдык кымыл чымышын хү-дүлүг аалчыга тудускан. Чымылда орус болгаш моол дылдарда - бижээни: «Моол болгаш совет улустарыны акы-думга мөңгө найырамы дегеренин». Н. В. Подгор-ный комбинаттың коллекти-вине совет «Электрон» тел-евиоруну белгек берген. Моол өнүктүрүлгүчтүң мурунгу чү-үс чуугаалаш турган. Н. В. Подгорный комбинаттың эки аямын күзүлгүн ханымш-кын-биле демдегел, Улан-Батордун комбинатты Совет Эвилелиниң болгаш соци-алисттик дем каттыштырыла-нынын өске-даа туртарыны дуузам-биле туткан өске-даа

бүдүрүлгелерге үлөтөр-тижен болуп турар деп чуугаалаш-кан. Н. В. Подгорный социализм тургузушкунуңа чы-гуу эдешчилериниң бот-тарының партиянын удурту-газы-биле чедип алкыры ком-бинаттың аныкчыларына, инженер-техниктиг аныкчы-ларга болгаш алаба-хаанчыларга, МАР-нын бү-гү ажалты чоннарына кү-ааан.

Кежээ Н. В. Подгорный Зайсан-Толгой дагда совет дайынчыларга тургускан ту-раскаалга чектеки салган. Он кымыл к о ж а а з ы н д а: «Акы-думга моол улустун хосталган болгаш хамаары-пача чоруу дөш амы-тынмалы чарыктары совет дайынчылар-га» деп бижээни. Чектеки са-гыр төлдөк хушкелер тай-ымкын чыскаатан болгаш ССРЗ-ниң көзге МАР-нын кү-рүө гимнерип күөсеткен.

Уругларның чайгы дыштанылгазы

1968-69 өөредилгениң чымыл хонгаш доостур. Чылдың эң чагай үеи—чайгы хүнериниң эгешинде школяларыны ууун чалсары—хогул, содун дыштаныл-га эгешээр. Чайгы хүнүн эртинеи—хүп, суг, агаарың кижиниң кадыкшыл, да-дыгышынга кайы хире салдарынын кым-даа билдир. Ылчангаш ша-ла кычан уруглар чайгы дыштанылга эртинеи, ке-лэр өөредилге чымылга белеткенип, күш кирип ил турар.

Школяларының дыштанылганын орга-низастиг чорудар дөш партия, совет, профсоюз организациялары чыл бүгү үдүс сагып турар. Өөредилге чы-мыл төнөр билек кыс-чок маршуттуг покодтар, экскурсиялар эртинеи, би-стин школяларыныстың эки чанчылы, өөредилгениң, чүрүмүн, хой-нипте ажалдарынын эки тергипинери Тываның хоорайларыне, үдөтүр төнөргөне база Сибирь шолу-дэгешиниң үезинде В. И. Ле-нинниң турган чери—Шуменскөгө, мнак Төрөн чүртүвүстүн чүрээ—Москва база Ленинград шыкша уугу хоорайла-рыне экскурсиялап баар.

В. И. Ленинни төртүтүгүн хүндөп бээр 100 чыл бодурунга алдар болдурган «Ленинни күзүлгүн оруу-биле» деп по-кодтуг даалгаларын күөсүлгөне уруг-лар бо зайын калба-биле кирип. Чаа-чаа тургун кыккалар уругларын манай турар. Эрткен чылдың тургун покодтар-ына, сибирга, чымптарга мул-мун уруглар кирипкен.

Шолюн 10-дун соңгар чайгы лагерь сезону эгешээр. Адирлар айы-биле профсоюз обкомдарыны, колхозтар аразынын база күш-ажылды болгаш дыштанылганын лагерьлеринге хой уруг-лар дыштанылгын планнап. Күрүнө ал-бан черлериниң, чырыдыкшынын ба-за тудуг ажалдакчыларын пионер ла-герьлеринге 1800 хире кижил үш сезонда дыштанып. Нинти-биле профсоюз ла-герьлеринге 4800 уругларын дыштанды-рар деп планнап.

Кымылдың пионерлер бажынынын баа-зыны моон мурунда чылдарла-ла ор-ганизастигын келген «Хараачыгай» деп хүндүкү лагерь уругларын со-нуургалын чаалап алган. Бо чымыл аңаа база хой уруглар дыштанып. Дыштаныл-ганын хүнери уругларга ажалтыг, со-дун бодурунче сагып салыр ужураут.

Лагерьлерин ажалдарына бүрүн белет-кери, уруглар-биле ажалдарына дур-жуладык кижилериниң, вожатый-ларын пилпн алдыр копууг чүгуза. Дыштанылганын организастиг, бүгү-ле таарымчалыг байдалдар дөш лагерьниң организастигчы-даа, иңда ажаллап ту-рар бүгү-ле кижилер харымсалгалыг.

«Улус өөредилгениң коммунисттик системазы уругларын хой-нипте кижилер-дигешинге үндөшүлгө. Бүгү олу-рар салгалды хой-нипте кижилер-дигешинге школяның ужу-дузам улам бе-дир» деп, СЭКП-ниң программасында ай-тып турар. Уругларын күш-кудурга болгаш эстетика талам-биле кижилер-дигешинге сагып салымшкын чайын улам калбар ужураут. Тургун лагерь-лерге, спорт базаларына, стадионнарга, бассейнерге уругларын маргылаала-рын, эш-хуу ужуражылгаларын эртинеи, планнап көрөс чогуур. Спортчу мар-гылааларга уругларын калба-биле кин-риштерин чедип алыр. Шериг-спортчу оюннарга школяларының сонуургалы баа уугу.

Школадан дашкар кижилердинге ажал-тын күштелдирер, уругларын чурттап турар чериниң айы-биле ажал чорудар, айла хой-ниптин кирижигеин улам калбарыныр. Башкыларын бүгү-шылда сүздөшүнө эрткен чымыл баа катан чу-гаалашкан. Каттышкан орттарын, дру-жиналарын организастиг, хой-хей уруг-ларын хайгааралга ал турар школа-лар, дуржулгазын деткир болза эки. Ша-гаан-Арыгын М. 1, 2 школарына бо чайын каттышкан ийи ортыды органи-застиг. Уруглар нинтиге ажалтыг күш-ажыл кылып, спортчу оюннар, маргал-даалар эртинеи, концерттер организа-стаар. Ындыг ортыдыр эрткен чайын ба-за ажаллап турган.

Уругларын чайгы дыштанылгазын чоп организастиг тургус-тус шко-ляларыны шөфтериниң, ажал-ажылдарын, школага болгаш өг-бүлөгө дуулаалар чө-күлөдөрүн, ала-иелерин ролю уугу. Күш-ажылды болгаш дыштанылганын лагерьлерин организастиг тургус-тус колхозтар, совхозтар, бүдүрүлгелер боттуг дуузамы көргүзөр ужураут. Ылангы өө-редилгениң бүдүрүлгө бригадаларын катан организастиг херекке ажал-агый удуртукчулары, специалистер шко-ла-биле сырый харылаанын тудар анаар.

Турунның М. 1 школяның бүдүрүлгө бригаданы школялар күш-ажылды да-дыгышкын алдырып аңгыда, харын дыштанылганын төвү апарган. Дуржулга ажалын чорутушкан, арыг агаарга, хем, сугта дыштаныр уругларга солу. Шо-колага шөфтер турар. «Кымыл тараачы» колхоз оларын ажалдарына, дыш-танырына таарымчалыг байдалды мыда тургускан. Бо эки үдөргөни өске ажал-агыйлар элдерип чүгуза.

Чайгы дыштанылганы организастиг эрттеринге культу-ра-чырыдыкшыны ал-бан черлерин уугу ролю ойнаар чууга-жон. Культура бажычылары, клубтар, би-блиотекалар, кинотеатрлар хураалар таа-рымчалыг хемчеглерин планнап болза эки. Уругларын дыштанылганын херекке албайн баар чоруктан чайлаар болгаш бо талам-биле ажалга школа удуртукчу-ларыны харымсалгалын белдир херек.

Тус-тус школа-лар, В. И. КСМ райком-на-ры, профсоюз обкомнары, чырыдык-шыны министрствозу болгаш бүдүрүлгө, ажал-агый удуртукчулары, ала-не ком-итеттери, школага дуулаалар чөкүлөдөр уругларын дыштанылганын чоп органи-застиг, чайгы хүнери ажалтыг эртинеи дөш, күненишкениң ажалдар дээр-аңгыга ийдегел уугу.

ТАРЫЛГАНЫ ЧОРУП ТУРАРЫ

1969 чылдын май 21-ге чедир республи-камын ажал-агыйларын хой нуруу-уу ажал-агыйларын кол културалың—кымыл-тас тарылгазын дооскан. Республикада оң тарылга планы 99,7 хуу күөсүлгө, Бай-Тайга, Тес-Хем, Эрэни, Тагым, Бит-Хем районнарын болгаш Кызыл хоорай Совединиң ажал-агыйлары бо культу-рын тарылгазын бүрүн дооскан. Ылчаарга Чоон-Хемчик, Улут-Хем районнарын колхозтары, совхозтары кохулап турар. «Сут-Хол», «Чараа-Баши», СЭКП XXII съезди-ниң атыг, «Күш-ажылдын хостуу» совхо-тар кымыл-тас тарылгазын оожум темп-лиг чорудуп турар.

Чазын чажын тарыыр культуларын тарылгазын планын өвүр районну ажал-агыйлары 53,4, Улут-Хемин — 53,2, Эрэниниң—58,3 хуу күөсүлгө, көчүгү хо-жулап турар.

Республикада сугарылга ажалы дүв-рээниң байдалы. Бир эвес 33,6 мул га-дан 20 мул га-мын майын биргү таргын-

да сугтарган болза, сөөлү хүнерде темп кыдулаан. Барын-Хемчик, Чоон-Хемчик, Улут-Хем болгаш Тагым райо-нарын ажал-агыйларында сугарылга кошкан чоруп турар. Бир эвес Чоон-Хем-чик районга май 15-ке чедир 177 суг-тарыч ажаллап турган болза, май 20-да чүгүл 97 кижил ажаллап турган. Тагым райо-нда чүгүл 48 кижил ажаллап турарын-да сугтарга чоруп чедип, 30,9 хуузу сугтарын алган. Сугарылганын шынары күзү, ажал-агыйларын, сугарылга си-стемазын өргөшүлгө агрономнары бо чүгуза ажалды ала-чайгаарлаашкынды киригенир. Улут-Хем районда 125 суг-тарыч турган болза, ам 100 кижил арткан.

Сугарылганын дүрөк эгешеге органи-застиг, хүндүсү ша-уеи багай ажал-лап, сугарылганын шынары хайгаарал көрбөй, контролдайын турар. Чамын ажал-агыйларын удуртукчулары ажал-ды бо чүгуза участогунче чогуур кичээ-гей салбаан.

Картофельди олурутуруч наг-түлүк үеи. Ылчаала-ла республикада 1350 га планнап чүгө 247 гектарын тарып олур-ткан. Хой-хей ажал-агыйлар картоф-ель урезини-биле халдыртшымаан хирезинде-де, ону тыткыш ажалын чогуур хем-чезин албай, республиканын дашкыдан казан сөөртүп экизери манай турарлар. Картофель тарылгазына чүгө «Меже-гей», «Кара-Хаак», «Тазин», «Дө-Терезин» болгаш «Барын» совхозтар кирген.

Нога культуларынын тарылгазын хуусаалары эртин турар болза-да, ре-спубликада 400 га планнап чүгө 35 гана тараан. Ылангы марков, согуна, сөкля, редиска болгаш бачи культуларынын олурутулган Бай-Тайга, Чоон-Хемчик, Бит-Хем, Каа-Хем районнарын ажал-агый-ларында онза оожум байдала. «Дө-Тере-ани», «Кара-Хаак» дөш шыкша ногаалар бүдүрери-биле специализастиг совхозтар-да бейин бо ажал багай чоруп турар. Олар-нын кол агрономнары В. Безалый биле А. Клименко олар ногааларын өй-шанды олурут талам-биле организастиг ажал-ды чорутпай турар.

Тараа культуларынын тарылгазы-биле чегештир, мал чөм культуларынын—кукурузанын, чангыс чылдыг болгаш хой чылдыг сүгенерин баа көрөпөдотарын тарылгазын соңгарлаптай, шык хөдөшүлгө урезиниң чажарыны да-жыг херек.

Бо чымыл бүгү культуларынын тарыл-ганын белдир шынары чоруткан, чагай дүжүлгөни олурут ал, оң-биле В. И. Ленинни төртүтүгүн хүндөп бээр 100 чылдыг болгаш Совет Тываның 25 чы-мылга утуштур алган социалисттик хү-дөшүлгөни чедипшанын күөсүлгөниң бүгү аргалар республиканын тараачыла-рында баар.

БО ЧУРУКТА: Ленин орденин хоочун тузугу Ооржак Комбул-оолдун күш-ажылды үлө-гөчкө анык шилдериниң сору киришкы-биле ажалдарына уугу илгити берип турар. Беш чылдың уугу-даа, бичи-даа тудуларын ажал-галче шалымкын киригенин төлөтүп үзүп кирип келген тудугу ам 80 ала чурттар ба-жынын тудууда ажаллап турар.

О. ОХЕМЧИКТИН ФОТОЛАРЫ.

ТЕМПИНИ ДҮРГЕДЕДИР

Улут-Хем—республикада тараал районнарын бирээп. Бо чылдың чазы соок, хайгы болгашында часкы хову ажалдары районга ортайп эгешөн болгаш хуусаам-даа алаан уаамыда берген. Ындыг болза-да хову ажалдары-да хондулашкын агаар-бодустан таарымча кол байла-лары-биле тайылбырлап болбас. Май айны сөөлү эр-кен чеди хондууда республиканын бүгү районнарына кы-шак, бо районга баа-ла чылды кыч хүнер турган. Май 18-те район бүгү культуларынын тарылга планын 41,8 хуу кү-сөткен ийлике, аам 20,582 гектар чеге язам-бүрү культу-лары чашкан турган болза, үш хонук эрткенде ол планын өздөдөн 12 хуу болган. Моон алгаш көзге, районда час-кы хову ажалдары оожум чоруп турар. Ылчангаш Улут-Хем районун тараачылары өскөлдөр хондулап турары та-варыла эвес.

Районда часкы тарылганын оолап, хуусаам уаамдыг турарын дуйдайында баа бир тикетки көргүзүп болур. Шамчыда, Ыланог атыг колхозтун төп сууру Чодураа хо-гууда болгаш өске-даа шөлдөре тарылганын байтайгы хү-неринде чашкан тараалар ногааларын үлөп келген. А м-чарага районну ажал-агыйларын хой кезип бо хүнерге чедир тараа ажаллаанын доослаан. Ам-даа сс мул гектар хире чеге тараа культуларынын чажары арткан.

Часкы хову ажалдарын хондулап турарын чылда-галы техника, чөсөк-херекселди болгаш кижил күжүнү те-дипшөнде эвес, а тараачыларын күш-ажылды, часкы тарылганын улап, баштаарында организастиг төлөптериниң барында деп санаар херек. Ону бажылаары-биле чамлык факультарлар көргүзүп болур.

Бедик дүжүгү талам-биле республикада сугаргана Шан-чыга майын 20-де чөдө бердиш. «Найырал» колхозтун Ур-бун салбырын (Шанчы участка аңаа хамааржыр) тара-жылары өске салбырларга чодура хову ажалдарын эки чо-рудуп, тараа культуларынын чажарын дооулап алган. Ам мал чөмөни хөдөргөп культуларынын тарып, чеп андырып ту-рар.

Бистия барган хүнүвүсте тус-тус агрегаттар шөлдө-ре ажаллап эгешер болгашкан, бригада төвүндө элээн хой малайлар ажалды ажалды ийишкен болду. Оларын биле бис-тия араалык малай ажалды чугаа болган.

— Бистиң түнү кылдыр сизер? — Силоска хөдөргөп тоорук чаштарып турар ууус бис. Бистиң сөөртүп машина келбиз, орайталыш. — Чаштырп турар чериңер ирак бе? — Беш километр ака бээр. — Каш агрегат-биле чаштырп турар сизер? — Үш трактор-биле чаштырп турар бис. Үш тракторист, бир чаштырчык дөрт кижил бис. Бисти тракторларымыска чедирип каап көрүренир.

Бо чугаа он шаа онда бөртөдө болган чүве, Бистия биле чугаалажып турган Шанчы бригадаларынын муракчы тра-ктористер Михаил Ан-жис, Саяк Стор-оол, Ховалыг Белек-оол олар механизаторлар дажыг тускай автомашинанын хүнүн-не орайтап көрүн хондулап чугааладылар. Шанчынын тараачы дүргө дооскай, трактор, чөсөк-херексел болгаш механизаторларын хондулап турар Кара-Тал, Булуң-Терек салбырларыне дүргө чорудар арга «На-йырал» совхозта баар.

Районну Ыданог атыг колхозу тарылга талам-биле эң сөөлү чөдө турар. Ындыг турбукче үрени сөөртүп турар автомашиналары өске ажалдарына чодура чорук бо ажал-агыйла баар. Май 21-де авторастор-биле элте ду-жар мал сөөртүп деп айткышкын үнөлдөп тараа чаш-тырып турар агрегаттар орта ажалдаван.

С. МААДЫ,

«Шынын» тускай көр.

Улуг тудугун кижилери

Ак-Довуракта «Тыва да-дугу» комбинаттың бүдүрүл-гө лабораториязынын коллек-тив фабриканын арылгап турары да-дугунун бот-шы-нарын хүн бүрүдө зымаарын бичи-биле түзүлгөшкын чык-ка бот-шадерин турарлар. Коммунисттик хүш-ажы-даш бедик адым чедип алар дөш демсешип турар, аны-ла бүдүрүлгелер, бир-чи черениң шаңгалыг кай убаа чаалап ал келген.

Минди лабораторияларын Саа Баймырал, Валентина Луисовна, Людмила Широва олар бүдүрүлгөниң мурак-чылары болушкан, кезеки школага өөренип, хой-нипте-ниң ажымына ийеккейлиг кирип турарлар.

Бо чурукта шалымч ажал-лап турар лаборант Мария Рейкина ажал үезинде.

Сорулгалар, перспективалар

Кайгамчык хүнге—В. И. Ле-нинниң төртүтүгүн хүндөп бээр 100 чыл оюнга бе-леткелдин үезинде совет дөш школяны ажалдакчы-ларын мурунда тургус-туган айтырыларын эви-ледешкен республикалар-нын дөш болгаш ортумак тускай өөредилге министр-лериниң, чамдык министр-ствозарын болгаш төп ал-бан черлериниң өөредилге черлер эргеледериниң тө-лөшкөчтериниң Москвада ажалтыг чогула хураалы-да чугаалажып турар. Бодунуң эге сөөлү ССРЗ-ниң дөш болгаш ортумак тускай өөредилге министри В. П. Елютинниң демдегээ-

ни: СЭКП-ниң XXII съезди-ни, партиянын болгаш чаа-кын дараамдыгы доктаал-ды чуртун ууус ажал-аг-ынын ийиз-бүрү адырла-рыга кадрлар белеткери-ниң системазын улам иңай сайырайткыларын айткан. Казан совет ууус В. И. Ленинни төртүтүгүн хү-нүндө бээр 100 чыл оюнга белеткенип турар үеде өө-редилгенин шынары белде-риниң, аныкчарын комму-нисттик кижилдигеиң эки-агыларын айттырылар оя-за чугула болуп турар. Рос-сия, Федерациянын, Укра-иның, Белоруссиянын, Лат-виянын, Азербайджанын болгаш өске-даа эвилдеш-

кен республикаларын өө-редилге черлерин «Ленинчи чылда» тодаргай планнарын айткан. Улус ажал-агыйнын бот-тук хөдөргөлгөниң дүштүр тускай эртенилгелерин белет-кери планнарынын айт-тырыларын чөвүлөд хураалта чугаалажып турар. Чөвүлөд хураалды СЭКП ТК-нын Политбюроунун кежигүнү, ССРЗ-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң Даргазынын бирги ораалчызы К. Т. Маузов оон кижилдигеринге чөвө чу-гаалаан. Дүүн Москвага чөвүлөд ху-раал чогулду. (СЭТА).

„Правданың“ мурнуку чүүгү

ПАРТИЯ өөредилгениң системазында өөредилге чымыл төнүп турар. Ам эге организастигларын, партия ком-итеттерин болгаш пропандисттерин кижээниң бүгү эвенеларга өөредилгени организастиг доозарыны, түнел кичээлдерин эки эрттериниң, чедип адалгын тургуза-лың негелдериниң болгаш угаалык көрүнүс, оон келер үеде боттуг түнелдерин үндүрүп алырыне угаалган.

Сөөлүг чылдарда тургустунган партия чырыдыкшыны-нын чангыс ай болгаш тодаргай системазын миллионна-рын Ленинни университетте деп адал турары-даа чоп. Ам оон язам-бүрү хөвирлеринде 15 миллион ажалт коммуни-стер болгаш партия кижигүн эвес активчилер өөренип ту-рар. Оларын-биле миллион ажалт пропагандистер ажал-лап турар. Партия өөредилгенин системазы удуртук кад-раларын, бүгү коммунистерин ийи-теоретиктиг деңгел-деринге, XXIII съездинин салган ажал-агый болгаш культура тургузушкунуңуң сорулгаларын күөсүлгөниң дөш демсешке оларын нинти-политиктиг болгаш күш-ажылды ийеккейиниң өздөшүлгөниң уугу дөшүгү саалдарын чедирип турар.

Амгы өөредилге чымы В. И. Ленинниң төртүтүгүнүн дөш 100 чыл бодурунга партиянын болгаш совет уу-стун калак белеткенип байдалында эртин турар. Оң-биле холбайыр Владимир Ильичиниң амыралын болгаш революшчу ажал-чорудулазын өөренирине, партиянык болгаш Совет күрүшүн политиканын үндөшүн болуп турар оон уугу ийи-теоретиктиг номиналыга совет кижилерин сонуургалы кажалганында-даа күштелген. Ол политиктиг чырыдыкшынын бүгү эвенеларын ажалын-га уугу салдары.

Партия комитеттерин, пропагандистер коммунистерин

Партийжи өөредилгениң чугула үези

болгаш партия кижигүн эвештерин Ленинниң — рево-люшчу бодурунга болгаш революшчу ажал-чорудулазын диг-ри үдөшүлгө ханы сонуургалдын долу хандырын ораалдажып, Ленинниң ажалдарын ханы болгаш тогадыкты эзу-биле, амгы үеде коммунистер тургузушкунуңуң болгаш дөшөйиң революшчу хөдөшүлгөниң айтырылары-биле сырый холбайлы өөренирине оларга дуулаал турарлар. Ленинниң чогаалдарын өөренирде боттары тускай ажал-дарынның бажыг чаңчалдары-биле коммунистерин чөс-сөлдөр сорулга улам чедипшкын күөсүлгөни турар. Аңаа даангаш, олар партия чогуузу, политиктиг эконо-мияны, философияны, СЭКП-ниң политиканы эки шөгүд-дип алыр аргалыглар. Марксизм-Ленинизмниң амгы үеде коммунизм дөш демсешдин теориязынын болгаш прак-тиказынын айтырылары-биле чарылбас холбайлы хандыр өөренир политиктиг байдалды, нинти-биле амыралынын болушкунунын малайгы билги алырына, партиянын по-литиказын ийеккейиң болгаш чайгыш чок чорударына коммунист бүрүзүне эргөжөк чугула.

Өөредилге чымын түнелдерин үндүрүп партия өө-редилгениң оң кол сорулгалына чажырткан турар ужураут. Түнел кичээлдерге кол чүве чүд дөш, өөренип мате-риалдары дозуу-биле билги алырына болгаш бажылаары-га, Ленинниң идеяларын, бистин чуртуулаа коммунизм тур-гузушкунуңуң практиказына, буржуа идеология-биле де-миселди күштелдирерине оң идеяларын уугу-дуузамы хандыр нинти-биле алырына диничилерге дуулаалы бо-лур. Оң-биле калы түнел кичээлдер болза, Уставга көр-дүгүн эң чугула хулааларын бирээп — марксизм-Ленинниң теорияны шөгүлөдип алыр, бодунуң ийек-ийи деңгелди бедидер, коммунисттик нинти-биле кижизин хө-

вирлеп тургузарына болгаш кижизинде дуулаалар деп хулаалганы партия кижигүн кижилер күөсүлгөни тур-арын дөшүгү хыналдам болур.

«Правданың» көзүп турар хой хой чагалдары мындыг айты-рыны салыр турар: түнел кичээлдерин калдыг хөвирле-ри оңче копулчалыгы? Политиктиг өөредилге—дирин, чогаалдык ажал-хөрек болуп, ийи-биле маана бөрү барымдалар чорутуу болду-дурп турган, эргөжөк чугула негелдериң турар хөрек. Сөөлүг чылдарда политиктиг чырыдыкшынын язам-ды эвенеларын оңагай байдалы барымдалап турар түнел кичээлдерин хой хөвирлер бөрү апарган болгаш олар амыралы чоруп бадтыкан турар. Ол дөргө бөдү-бөдүк алы-биле болгаш хуура беседалажыкшынын, чам-дык организастигларда болза, эге политиктиг школа-ларга болгаш марксизм-Ленинизмниң үндөшүлгөни школа-рына бадтыктыг ажалттар болуп турар. Ол дөргө марксизм-Ленинизм университеттерин, партия активниң школарынга шыгалдап, ажалттар-дир. Дуржулганын көргүзүп турары-биле алырга, оларын теоретиктиг кон-ференциялар, рефераттар, диплом болгаш күре ажалдарын белеткери-биле дүштүрүп эргөжөк чугула. Партия, совет болгаш ажал-агый активниң ийеккей дадыгышкынның чугула чөсөс апарган семинарларга өөредилгениң түнел-дерин үндүрүп турла, эртем-практиктиг болгаш теоретиктиг конференциялар, беседалажыкшынын эң не дөшүгүн. Мын-чангаш түнелдерин үндүрүп хөвирлер хой язам, олар-нын бадтыг ажалдар, оң-биле калы дадыкчыларын бе-леткелдин деңгелди болгаш санал-оном барымдалар хө-рек.

Бо өөредилге чымыда комсомолчуларын болг

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Францияда соңгулда мурнунуң кампаниязы

Жак Дюклоун кандидатуразын дөткннр дээш шнмчээшкн туртн улам калбарн турар. Парламентинн дөтлуттарн, чннгнне бөлшн муниципалитет чөвтүснчлр, олмышкн Париж районунн даргаларн — шунту 1.930 кнжн Жак Дюкло дээш батылашкынн бөрнчнне ажылчн чнчнрннн кнйргнган. «Жак Дюкло дээш батыллар бис» деп, культуранн 3.000 ажылдакчыларн меделгэн.

сегленген профэвилелдери калбак массалар-биле хары-
зааларны калбартырын бо-
гаш быжыглаарын канчап че-
дип ап турар дугайын ажыл-

ны чонларның чагыгы аял төвүнчү ууртуугазынын төлөпкечиз чугалаан. «Андайзынынга уур экономика-даа, политика-даа база идеология-даа талазы-биле хүн бүрүнүн демиселин челиншинкиг хөгжүдеринге бисти белеткеп турар кар чагыгы теория болза марксизм-ленинизм болур деп чүве аялчык демиселчилерге улам-на тода болуп бар чоруур» деп, Төр-реалбга медегелзэн.

риглерин Вьетнамдан үндүрүн бокалай турар дээрини база катан демдегезин.

Күрүн секретары Муруну Чоюн Азияда бодунун «үлээл-гелериден» АКШ ойталава- деп, СЕАТО-нун кекжигүне-ринге бүзүрткөн. Дайынчы-хемчеклерге «эң улгу рольду ойнаар кылдыр» муруну-вьет-нам армияны ам бетлекет ту-рар чүмө деп. ол тыннаткан.

кыл биле капитал

маргылдаа үзүд

маргылдаа үзүп шиндер суд-
туң донтаалыга чөрүштүр-
ажыл соксадымшыкынын чору-
дар болза, ол профавилелинге
хэй түңнүг штрафты онаар, а
оон удуртукчуларын судка
кннрер.

ИТАЛИЯ

Күш-ажылдың бүгү-нияти итали конференциясынын. Ажылчы тоңгарын профсоюздеринин итали конфедерациясынын болгаш Күш-ажылдын итали эвлевинин кыйтырын бузгaar курунунин контролюда турар албан черлеринин болгаш бугурадалегеринин ажылчынарыннын болгаш албан-хаахчыларыннын ажил соксамдыккыны бугу Италияда эртин турар. Электрктөрнин ажыл соксамдыккынын

ИСПАНИИ

Май 16-да чус-чус дагжым-ларның эгдзән ажыл сөсәдмәшкыны Астурия үлөтүрү районун шахталарының хөй кезин хаара туткан. Бо үеде Астурида 5 муң ажыг шах-тёрлар ажыл сөсәдмәш турар. Мадридте, Валенсияда, Биль-баода болгаш чуртгун өскө-даа хоорайларында испан ажылчы чоннар ажыл сөсәт-кан.

ЧКП ТК-ның Президиумунун хуралы

чээшкенинге дузалап, бо-
рының болгаш нинител а-
тыргларын шинитпирлээр-
ге боттуу-биле киржир хүлэ-
гелиг дээрзин Президиум де-
дгдээн.

абыз америк шериг алы
ыгыларын сандан уадыр
100 дайылчы машиналар
бош иштінде 40 танки
болаган бронетранспортир
чок кылган, дайылчыны
самолетин аягыгладан
дүрөт.

ХАНОЙ. (СЭТА). Мур
Вьетнамын хостарын
Улушчу чешендик күшт
нын дайынчылары дауу

Хей-ниити организацияларында ууртукчу албан-жаалдарда ажилдап турган коммунистерни ажил-чордугалын хуралга чыгалааж көргөн. Президиум партияны шийтпирлерин камгалар бигаш ботандырар талазы-би коммунистерни идепкейши кошсааны айтып, кайы-участко ажилдап турарын, хамаарылга чокка коммунистер партияны шийтпирлерин чыгылын чокка кууседиг да демисежир хүлээлгедиг демегдээн.

Хураалдын түннелинде П. Лидиум коммунистиг болж ажилчын партияларын М. Иввага делегей Чөвүлел хураалына белеткел талазы-би Комиссияның хураалына маарышкан айтырыгларын көргөн

ҮНДЕЗИН—БЫЖЫГ БИЛИГДЕ

гаишастап, әртем-техниканың амғы жетдишкнлерін дон таамал көргүзәр болза, башкылашкының әртем талазы биле денелн бедннр нйяк. Оон уламдын угуларын солугуралы бедннр, балнн хавылаар. Сее чыл болгаш орту маа школа бурузуне чүглө кол әртемверден ағыда еске даа әртемвер азын-биле конкурстары, олимпиадаларын ор ганнзастаа болза эки. Олимпиада, конкурстары чүглө мн даа-хаяа әөөс, харын донтаамал болдугары чугуда.

Республиканын школаларында бар нийтти чөтөстөрүн көргүзгөчү мындай-дыр. Экземп дүкагаанарының хөй кезин орфографтыг, пунктуастыг база стилистик частырыларын чык бурдга эрттирип турар. Доокуучуларын орус дуга кошмак билигинин чыдагаанын, бирөөдө, сөс курлавырнын аэвжепке. Бижимел аждырларын анализла чүчү көргүскөил дөргө, орус дымдын программасын өзүтаа көрдүгүн сөстөрн безин долу шингизди ал шыдаагн турары илерзон. Домак тургузырының кол кезектерн безин билбес болуор. Оус уамдындан хөй чазыглар үнүп турары ол. Ол ышмак орус, тыва дымдарын үн талазы-бизе озагайм дениеп билеаэвизден орфографтыг хөй чазыг үнүп турар. Тыва дымдын грамматикатыг онзагай чүдүдөрн оручүтаага ажыглары азы тодаралдылар болгаш тодаралым турар сөстөрнн база соглектн биле кол сөстүң аразынды харылызаа чок боол турары. Падже хөшнрлерн шын аэв ажыглар турары, болуңуң бодалын шын илердизн шыдаааы, чазгытса сөстү хөй катаптарын, сөс тургузуу болгаш

A black and white photograph of a large crowd of people, many holding signs that read "UT UR" (Get Out) and "USA UT UR VIETNAM". The crowd is diverse in age and appearance, and the scene suggests a political demonstration or protest.

★ ШВЕЦИЯ. Майнц эгези Вьетнамд америка агрессияга удуралшыкшынын чаз чалгын-биле демдегелтинген. Чурттуг хой-нигитиз тайбын, демократия болгаш чөтүт чорук дээш улам шийитилринг демескиж турар.

ЧУРУКТА: Стокгольмга чысаалдыг уезиде. Лозунжарда бижээни: «АКНП, Вьетнамд улуп чор!», «НАТО, Скандинавияд улуп чор!», «СЭТА-чога!».

Прессени бижээни—СЭТА-нын фотогу.

Агрессияга удурланышкын

КАИР. (СЭТА). КАР-ның адвокатлары федерацияны Вьетнам улус бодунун моон сонгааргы салим-чолун боду шиггарыларзынже эржекюк чукра кул негеденде халды-ры бээр токтоо, Вьетнамдан бугу америк шиггарилерин болгаш ооң эгизилеринин чыгарилгын чукка чокка ундур дугайында негеденде бугу дегенде турар деп, эвентуал чыныгы секретары Шафик Аршипатьянчы мыда таркаткан меделгенде чукта-лаан.

Вьетнам чукма кичи аросо-

домак кежигүннөрин сайгарып билбей дээш өскө-даа бүтү частирыгаар тыва школардан келген доозукчуларның кол частирыглары бооп турар.

Алгебра билгеш тригонометрияга хей-хей доозукчуларнын
бияли дыка кошкак. Бо эртемнери өөредип турар башкы-
лар өөреникчилерниң материалды шигээдин ап турарынче
доктаамал сагыш салыры чутула.

Бистийн институтын Физика-математика факультетидын андмаа туртун дээд өөрчлөлдөг чөдөрчлөх 459 киши физикага киреэрийн экзаменн дугаажам, 26 киши 5 демдөхө, 103-4-кө, 149-3-кө, 181-2-дөмдөхт дугаажам. Ортумак школа дооуучуларынч билин чавьс дээрэн өсн илдэн-дир. Дооуучуларынч бодалга бодары коушак. Физикага экзамен дугаажамваринч 70 хуузу ортумак чөдөрчлөх бодалгажн бөзүн болал шылалаан.

Биохимия факультетиндиге эрткен чылын 120 кижй экзамен дужадаг, оларын 43 хуузу багай демдек алган. Химия талазы-биле школа доозукчуларыг четбеген чүл дизе, дуржулгага кошнак, химиктин бөдүүн билгилерин бээни тодарадын билбэзи, озы ышкаш Менделеевтин таблицазын ажыгал билбес бооп турар.

Школа доозарының экзаменнери келген. Доозукчуларның быжыг билин дээш бүгү талалыг сагыш салыры онза чугула.

Вьетнам улуска удур агрес-

Ногаанчыдылга

★ БАЙ-ХААК суур чыл келген тудум улам сайырап, чаагайып, ногаарып турар. Ол дээрде турттакчы чопун чаагай ажал-херээн үрө-түңсөлдүр. Чоокта бир дыштанар хүнде суурни алаан организация, бүдүрүгө, өөрчөлгөчтөрү боттарына хамаарышкан уюштурулганга мый олурутулган чоруткан Анаа райүүсүмүнүн коллективни аки ажалдаан. Олар 34 дос чорутуулаш, 31 дос теректи, 10 дос долаанын тарып олурукан. Шоолуу эвес үе эртерге, мыйтар өзүң бай-Хаак суур улам чорутууг, ногаарып, чаа хевир кире бээр.

Н. МОНГУШ.
Танды район.

★ КАШ ЧЫЛ бурунаар күчүртүгү суурнуу чоок кызылганга ээзон кыш чус дестерге мөңгө ногаан бурлар-дин чойган урөңни тараан турган. Ам оң өзүңү соңу-гү, мурунгу бооза-даа 130 ажыг дос чаш чойганар өзүң үнөң. Келир үеде Күчүртүгү суур ногаан чойган-биле шиметтинген суур боу-ру чутаажаан. Ам согулаа мый тараан уюштурулганга мый-мидо чокто, мый ирин-дирерип, буудун аштап, аргаалаар боуру.

Күчүртүгү суурну долаа-дыр чогулаан иштетиле, за-раганнар араалдаа токкен бок долаан. Көзө Совет бол-ган арыг-шевөр, чаагай-жы-дыла комиссияны ботку аш-тадыр талазы-биле чогуур хемчегин ап, моон соңгаар ботку суурдан ырак, тускай-лаан уюштурулганга төгөрү чу-гула, мыйчан суур арыг-шевөр боуру.

★ АК-ТУРГУДА мый ажал-агы салбыры бо чы-зын 107 га черге мыйты тара-ан, оң кезип азы 33 га-ны трактор-биле олурукан, ол мыйтарын шыныры экп. Ажыкчынар К. Дабожым, Э. Монгуш, С. Тюлюш, Д. Даныш, тракторист Обухов кызылканга ажалдаанар.

Салбыр одаар мый белет-келин база эки организа-таан. Школа, библиотека, эл-ли, эмгекче черлеринге от-турар 1320 кубометр топкап мыйты белеткен.

Ак-Тургу суурнуу турттак-чылар, школачылар 200 ажыг дос мыйты тарып олурукан. Мурункуда чылдар-да тараан мыйтар ажалдаан багайындан ара калып кал-ган.

К. КИЗЫЛ-ООЛ.
Улуг-Хем район.

ӨННУКТЕР

1939 чылдың майда МАР-ның Халхин-Гол районуна япон эмлекчилер халдаш-кынын эгелзэн. Совет болгаш моол шериг-лерини япон халдакчыларга ууур сурагыш ол Халхин-Гол тулчуушкуннары ол чылдың

август айга чедир ургучулзэн. Оон бээр ам 30 чыл бооп турар. Бо болуушкунга холбаштыр моол эштин «Викунтер» деп очерини «Амгы Моол» деп журналдан моон адаанда парладыныс.

бир талазында пулеметтун күштүг адымчыныкы хенертен эгелзэн, ол адымчыныкы япон-нарныкы дигир күжүдө ооза аймылды тава р ы ш т ы р ы н, японнарныкы мурунку кезеон мотуде-ле берген. Ийн моол дайчыгы станоктук пулемет-биле тымжардым-ла берген ол. Чогуур өбүдө көрүскөн ол дуза тулчу турганынын сергелди, сорук кирген. Бистин дайчыгыларын дүргөн шим-чешкини хандырган ол сол-даттар бола таныктыг 14-ти совет бригаданын сапер рота-ам-дыр.

Саперлерини колонназы дыштанар дөшт лагерге ош солдон. Хенертен дээрде япон самолёттун кымышчыг даажы диннамын келген. Колонна-нык кырып ол самолётт дэс-кенишпаан, бомбанын окта-гылай-ла берген. Фронтуну ол уюштурулганга мый аша-ар дедир чоруткан. Шага-рап турушкан солдаттар ка-тап туттунуп, дайыныга кы-руурун черде бербес деп шимтирген сорук кирген.

Дайчымылар хемел кешкен соонда, элзанын дөңгөлөк-тер араалда тулчуушкун-даа эгелзэн.

Бистин шериглерини бу-рунгаараан тулун-ла, япон пулеметтарынын болгаш ла-чыкыларын адымчыныкы улам күштөтүп турган. Хей-хей черлерге чыда-биле шашыла-жыр тулчуушкуннары-даа бо-лун турар. Хундүкүңүн 12 шак чедир турла, дайынын аткаар сырышкан бис. Көвүртүгү черде бербес деп «дужаал ал-гаш, японнары» күштүг адымчыныкы ажыткан бис. Кежээ бистин ротавыс көвү-рт чанынга турушту эгелз алган. Ашаа мен 22 япон сол-даттарын уушталдым. Ботун баалытканым-даа, бистин ротавыс дөшт пийт моол пулемет-буларга та кайда. Оларын бөрзөн Одуу боор чадавас. Ол хүн ол ботуну станоктук пулемет-биле хем-ниң ол чарыкы эринеңе ар-тын калган кижжи чүе.

Май 29-түн эртенинде Моол-дун чепсентиг күштери совет шериглер-биле калы удуу ха-лаашкыч киргеш, дайынын бүгү уюштурулганга ойтур шап-кан. Халхин-Голдун тулчууш-куннарына совет болгаш моол шериглерини дайынчы

акы-дунма эштежилгези бм-жыккан.

ТУГСЖАРГАЛ ээзон мыт-тавайн болайм олтурган, мыйча деди: — Мэон фронтучу аштерим-ге хей, оларын ам кайда-аан, канча барганын билбес-тир мей. Оларын даңгаар-ла бодол кээр-дир мей. Ол кай-дошкун хүнерини дугайы черле уттулдурбас. Оларын аттары биллип албааным хо-муданыч-дыр. Та анык тур-ганымда, та далайы турга-нымда чүе ийик бе-кыма-рыл дээрин, каймы келгеня айтырбаан-дыр мей ийик. Уг-лаан мей, май 29-та чүе. Тул-чуушкун шөлүңгө балыглат-кан орус дайынчыга таваржы бердим. Оон он талакы будун-га ок деген. Балыглаткан дайынчыны күткөп алган, кө-вүртүгө эжелдиди. Харым-да ашаа тергесе ужуражы бердим, ону ашаа салган, чорудушкан мей. Ам ол дайынчыга чагаа биякып, харылашкан болаа көрөм. Оон мый утлаанын кы-жи база бар. Июльдун эге-лиң дайын күжү чымы ал-ган, Халхин-Голдун эрлинге база челип келген. Июльдун 4-те бистин ротавыс атажаа кырышкан. Нух-Ундур деп ба-диктин чанынга мей дорт японга таваржы берген мей. Оларын ужуң чыда-биле уушткааш, бирээ-биле сепри-жи алдым. Черге хуржиң, бир мей ол басып келир, бир-де ону мей база бээр. Он та-лакы будунга бир-ле чүе та-лакы берген мыйшак болган соонда, будун шимчегини-стей берди. Япон менден уу-гу мага-боттуң, күштүг кыжи болган. Бистиниң бөрзөн мей. Чүү болган? Дайынын күжү кошкан, хоу мей мо-нудан салдым бергеня би-лип калдым. Тура халып кэ-римге, чанында орус солдат тур.

— Балыгыны бердиң бе? — деп айттырды. — Чок—деп харылаалым.

Май 29-түн эртенинде Моол-дун чепсентиг күштери совет шериглер-биле калы удуу ха-лаашкыч киргеш, дайынын бүгү уюштурулганга ойтур шап-кан.

Халхин-Голдун тулчууш-куннарына совет болгаш моол шериглерини дайынчы

Олар чорутуулар. Япон чы-даадалган будунуң аарын-ды-даа аажок. Ол дугайын оларга мыттаваан мей. Ты-нын алган ол аштеримге ө-рүп четтиргенин-даа илере-ди, оларын аттарын-даа ай-тырар чык болган мей. Дайы үези болгаштын м-дыг болган чүе ийик бе— Тугсжаргал бааа чугаа-зын соксаткан, мыттавайн олур. Ол дайынга Тугсжаргал хей бергелерге таварышкан. 42 удуг, биче, тулчуушкуннарга ол кыжып, он-он япон сол-даттарын кыскаа-дан үндү-рүп, дайынын 6-от точала-рын уушкан. Иылзала-даа солдаттын оруу ууң. 3. Тугс-жаргал 1944 чылда Байта-Богдо чанынга кыдат млыта-ристер-биле тулушкан, оон

соонда 1945 чылда удуг хос-талгалыг похотка кырышкан. ДАВЫНЧЫ эрес-маадыр-лыг чорутуу көргүскөн дөшт МАР-ның алды ор-ден, медалдары-биле ол шай-наткан. Арм-Хайтай аймактын Гаваит сумуутун ботун мый-чынын олту дайындаа бот-дун төрөң туртун камга-лап, дайынчы удуг орутуу ар-кен. 3. Тугсжаргал ам Чойда геологу кезектин чер өрү-некти мастеринде ажилдап турар, бистин Төрөң турту-вустун чер шитиниң эгэрти-мес байлактарын ажимды-чыма. Төрөң туртуун а-дарыг патриоду, солдат чо-раал ажыткан Тугсжаргал оозунга чортаалжыр-даа.

Б. ШАРВАНБЭУ.

Аныяктар күжүн шензэн

Кызылда аныяктарын спорт школарының хостуг хурешке бирги чери дөшт хуреш болган.

Бичин олодар болуучун (27 кыздарынан өрт деңиз-лик) мөгелерини араанын хурешке Валера Монгуш, Александр Кандал, Валерий Төгүт-оол (№ 7 школа), элзэ-ди олодар болуучуге (48 кг өрү) Сергей Ооржак, Түлүш Маадыр-оол (№ 2 школа), Лайдып Кызыл-оол (педаго-гика институту), Шотжал

Хүлөр-оол (башкы чилинше-ай), Александр Чукнов олар тус-тус дөшт айы-биле хурештерге шүүлген.

Школаын тренер Н. Мумба наймысалаан аныяк-тарын спортту школазын спортчулары белетке-ринге удуг ужу-дугаанын, хостуг хурештин республика-да хогжугаа дугайын аныяк мөгелерге тодаргай чу-гаалап берген.

М. ЭНГЭЛ-ООЛ.

Районнарда медээлер

★ «СУТ-ХӨЛ» совхозтун Бора-Тайга салбырынн ком-сомолчулары Ак-Даш суур-нуга чаа стадиону кылган, ону бо чылдың май 10-да ажы-кан.

Ону ажыларында турас-кааткан волейбол маргылдаа-

О. ООЛАК.

амыга Суг-Аксы суурнуу ко-мандзы тилзэн, аш чары-жынга О. Сыраттын азы ар-кен, хурешке совхозта ком-сомол комитетини секретары Ондар Чалчык шүүлген.

Суг-Аксы, Бора-Тайга суур-ларга мидыг бөдүн стадион-нары бо чылтын ийги чар-тында кылды.

О. ЧАШ-ООЛ,
О. СЕВЕН-ОЙДУП.

★ БАРЫН-ХЕМЧИН ра-йонун Доң-Терезин сес чы-школазынын 3-8 класста-рында өөренип, интернатта туртуп турар 12 өөреничи башкызы С. Ооржак-биле ка-ды Доң-Терезин — Алаш-Ак-сы — Доң-Терезин маршрут-туг, ийн ховук ургучулзэн, солун турисчи аян-чорукка чоокта чаа чораш келген.

Олар анаа чораш, дегем унуту Хемчин, арыг ак-көк сүтүг Алаш хемини чараш чурумалыг черлерин магадан көрүп эрлп, балыктап, ой-нап-хөгдөп, арыг агаарга ма-талыг акн селтүстөп алган-нар.

А. ДОПЧАА.

Спорт

Ажыктыг журажылгалар

Проконьевск хоорайнын «Юность» деп футбол коман-дазы бистин республикада че-лип келген. Ол команда бис-тин республиканы «Динамо», «Спартак» болгаш Кызылдың аныяктарын чымыл ком-мандалары-биле ужурашкан, ам Ак-Довуран хоорайже чо-рушкан.

Ук команданын шушту ой-накчылары бирги разрядтыг болгаш Кузбасс хоорайнын бирги чери дөшт маргылдаага

ийги чери эгелзэн. Ол, Кеме-рово областын шымыр коман-даларын бөрзөн.

Проконьевскер май 16-да Кызылдын динамотулары-биле ойноп турган, оюнун бери-ги чартында чымыл кы-лып, хаалгазын бир мячын эртирсе-даа, оюнун ийги чартында деминг ойнааш, шөлдүн элзери 3:1 санга ут-кан.

Олар Кызылдын аныяк-тарын чымыл команданын белен удуу алаа-да, наймыс-ладын шымыр команданын «Спартактын» ойнакчылары-га тавышпаанар. Спартакчы-лар оюнун эгелзгенде ала-лаш-де шешкейин холга ал, удуушкунчыларынн вратари болгаш халлактарына дораан-ла бөззөп эгелз бер-генер. Бо оюн контуг чидип, чараш демиселге эрткен. Аал-чыларын бекдик мергенжилди, деминг халлактарына спар-такчыларын талазындаа тө-лөтүп удуураалык кыны ап турган.

Бо солун ужуражылга 3:1 санын болуп, шөлдүн элзери тилзэн.

Е. ЧУРКИН.
ЧУРУКТА: Кызылдын аны-яктар командасы-биле «Юно-сть» ужуражылганын үе-жына.

Авторунуң фотоу.

Редакторунуң оралакчысы
С. К. ШОПТУ.

Кино

МАП 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Янтарлыг-дан келген тургун» 10.30, 12.30, «Кашмир» болган мыйшакы (1-ти, 2-ти серия-лары) 2.40, 5.45, 8.50 шактар-да.

«ЕНИСЕЙ»: «Чапайныг заплер» 10, 12, 1.50, 3.40, 5.30, 7.20, 9.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Алдырбас өжөн несекчилер» 3, 6.50, «Алдырбастарын чаа ужу-раалары» 5, «Космостук ма-дарларына алдар», «Совет дайынчы», «Алдырбастарын чаа ужураалары» 8.40 шак-тарда.

герге кайы хире дыштанып ала-галы чүкү барымдаалап тодар-гайлаары?

Чамдык ада-нелер манза чү-ле деңизиниң калы немешкенге көөр болуулар. Ол база-ла чо-гула харып. Иылзала-даа ол чо-рук урут бургууң ботунун он-да байлаанган хамаарар. Иланын холтун эртүр семс урутар хары арып азыр бо-лаа эки.

24 ховук ийтинде дыштаныл-га үезинде деңиз талазы-биле эки немезде оолдарга 400—500 грамм, уругларга—1 кг чедир болуу болаа, эккан ол болуу. Иылзаварга эй-не кол чүе—ды-штанылгыч түнөзүндө уру-ларын ховуңуң серго, хей солун чүддерин көрүп билли алган, калынын чаагай, хүнге шырларынн хурере берген, карактарынн өөрү-күдү болу бээр болуу. Дыш-танав уруг мыйна-ла мидыг болуу, чанып келген, чугаалаар чүддерин-даа хей болуу болаа, ол өзүлүг эки дыштаныг-дыр деп буугуру болуу.

РЕСПУБЛИКАНЫН САНИТАР-ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖЫНЫ

ТУРИСЧИ ЧАЙ

Кызылдың № 10 школазынын аныяк туристери пионерлерин болгаш школачыларын «Левини күзүдүн чери-биле» деп бүгү-жүзүгө похотуңа өлөңейин кир-жиң, солун аныякчылар кымыл ту-рар. Оларын бир болуу төрөң школазынын төөгүңу билип тур-ла, өске болуу ТАР-ның Тон Ко-нитетинин баштайгы даргазы Оюн Куресинин дугайында материал-дарын чымыл турар.

Олар мыйшак ажыктыг туристи похоттарын наймысалаан Ф. Э. Держинский атыг школа-интер-наттын туристери география башкызы Индия Фёдоровна Яков-леванын удуртулгазы-биле чорудун турар.

ЧУРУКТАРДА: (Солгай тала-амыдан) № 10 школазын бешки класчылары Люда Рафалевская, Пета Доставалов, Ира Лукана ола-рын школазында төрөң чери о-рошкур мыйше моогү хевирлери кы-лып ораы. ОН ТАЛАКЫ ЧУРУК-ТА: Школа-интернаттыг болук аны-як туристери башкызы Л. Яковле-ва калы Викитини-Хажке турис-чи похот кымыл чораш, орунка кыска чалсар үезинде.

О. САЛЫНКОВАНЫҢ
фотолары.

УРУГЛАРНЫ ЛАГЕРЬГЕ ДЫШТАНДЫРАРЫ

аңчы кыжылар черлик араатан апарын анал өлүргөн үезинде черлик апар болуп чадавас, оварыччалыг болуу черек. 1968 чылдың декабрь айда болган аңчымыр ты-мыштың бүгү-эңизде хурамынга кыжылар болгаш черлик араатаннарын калчаар аарыглары-биле демисежир кем-челерин чугаалашкан. Калчаа аарыглар эвезэзон бола-да, оң үнүп кеш чыдагаанын, тардыкчылары ам-даа бар болуп турар. Аарыг бөрүлөр, дилгилер, ыттар болгаш өске-даа араатанар калчаа аарыгын тардыкчылары бо-лудун ол хураалга медээлзэн. Чер-черде чамдык аңчылар-нын кичээңгей чок болганындан, аарыг черлик араатанна-рын кешки сойгаш, хоудун аштап чугааынында бааа ээдин черге хемейин оштанарындан азы ону ботунга чем кылдыр ажыглаанын түнөшүндө мидыг аарыглардан кы-

жилер болгаш бөрүлөр, ыттар, дилгилер, малдар аарыг бээр.

1969 чылдың аңчымыр сезонунда аңчылар ыттарын мал эңчээңгейе калчаа аарыгга удуу эи-биле тарылар болгаш ол дугайында шимчылгазын алган турар. Бо аарыгга удуу тар-тылган ыттар-биле аңчылар шимчылгазы-биле хоруугу. Мал эңчээңгей шимчылгазы чок аңчылар-биле аңчыларын керээзин чарып болбас.

Бүгү-эңиздин демисежиринге калчаа аарыгга удуу хай-гаарларын күштөдирерин бүгү аңчымыр эргеледеринге дааскан. Эл малаңгы черлик аңыр: бөрүлөр, дилгилер, ыт-тар болгаш өске-даа черлик араатан апарга хайгаарады шимчыл тургускан.

эмни иже албас уруглар бааа турар. Уругтун бажыныкы мээзи шимчеп азы хол, будунга бер-тинилер-даа оң мурунда бо-луп турган магачок. Турисчи похоттар, оюннар, спортту мар-гылаалар кылырныга ол чүдү-дери бааа барымдаалап көөр турар. Бир эвес уруг хоочуруу-кулз саашактай берген болаа, суга эштериниң мурунда ку-лаачыг хөвөндө сүп ол азы ре-зина бөрчүгүштен кедип ал деп анаа сагындаар апаар. Чам-дыкта уруглар аажок кымылгыч-даа болуулар, чижээлээрге, дү-не удуу чыда келеттер болуу-лар. Чамдык ада-нелер уруг-тун пионер лагеринге баарыга моондак болау бээр магачок дөшт, уругларын мидыг чүдү-дериң хажырылтар таварылга бааа турар, ону черзе кылча болбас. Уруглар боттарынын чөтпес чүддеринин дугайында мидыр, ону чугаалаптар болаа, кижини кыжырып бээр деп коргар чүдүлдер-даа турар, мы-

чаарга мидыг коргар чорук уругтун дыйныга хоралыг бо-лур. Иылдыг төлөдө, мыйча бар-ган уруг дугайында неперотко-лөг эми-биле сүмелерин уугу-луг. Бир эвес, эмишкын аны түнөсө бербес болаа, уугаа-бол-дал талазы-биле хей ундараал-кын таварыштырбас төзөдө, уругту аалынга арттырып азыр болаа чогуур.

Ада-нелер чамдыкта уругла-рын сактыгчалын бааа ут-туттар болуулар. Чижээ, уруг-тун чедер черинге чедирип кааш, мыйрайд-ла чоруту чыгач кел-генде, чай аны берген-ле, сенэ-эзон ужуражыр бис деп каар. Оон соонда ол уруг каяна-на келир ирги деп, мангазын хы-личеттеңир, уругчу-ле орукче көрүп, чүү кыжылар кел чо-руурун хайгаараар, оюн-тоглаа-га-даа кырышпес, чем шоолу чыветей бээр, удууру бааа ба-гай болуу.

Ада-нелер ол бүгүнү шушту-

аун барымдаалап көөр черек. Иылдыг чүдүлөр уругтун кал-дыштанып алырынга багай ая-дарыг дээрин, билир черек!

Кажаа ажыдыр уругларга «белетер» бээр чүдүлөр калдыг дээр силер? Ол дээрде чамдыкта чүдүнмаа кат-чимес, ногаа ай-маа, өске-даа чүдүлөр болуулар. Чамдыкта аны-чемин чалгыс улаа чиптеринден хойну берга-леп каар, топтоң чемин уруг-лар шымган алыр болгай, а ол шыгаан чем чамын дораан-на үредир, чыдыр, оортан ижиң, шөйүдү аарыгары тыттып бо-лур.

УРУГТУ пионер лагеринге үдөп чорутуу турган, алаар-бодустан оскердегилер хамар-ыштыр оң хелтерин таарыш-тыр сүп берген-дир силер бе, олу база хынаар. Чашкын чаап болуу, сой-даа бээр бола-гай. Похоттар кылырныга хеп бааа бир язы болуу болгай. Адактын сөөлүдө, уругтун ла-

Кызыл, Шетинини—Бравченко куудумчуу, бажы № 3, ТЕЛЕФОННАР: Редакторунуң 24-63, редакторунуң оралакчыларынын болгаш пропаган-да кылдынын 35-24, харысалгалыг секретарынын 23-35, партияны амы тырал кылдынын 23-54, культура кылдынын 37-13, көзө ажыл-агый кылдынын 21-47, үлөтүр кылдынын 22-64, чагаа база совет тургузат кылдыстеринин 21-27, информация кылдынын 20-60, бухгалтерияны 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн барганга 32-75 телефоңе калдыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин чанында парлага «ргелелин» типографиязын (Кызыл, Шетинини—Бравченко куудумчуу, 1).

ТС 00128

редакциянын
адреси: